

Ženska moba

Moba je običaj udruživanja rada i najčešći vid međusobnog pomaganja u seoskim domaćinstvima. Sazivana je u poslovima u kojima je potrebna veća radna snaga ili u poslovima koji iz nekih razloga moraju biti hitno obavljani. Najčešće su žetelačke mobe sazivane od sredine jula do kraja avgusta. Prela su takođe vrsta mobe na kojoj žene i djevojke pomažu domaćici da se oprede vuna, konoplja ili lan (četeni). U Potkozarju su prela organizovana za preradu lana i konoplje, a nikada za preradu vune, jer je svaka domaćica sama svoju vunu prela kad god je stigla tokom ljeta. Sazivane su obično u jesen i zimu, kada su dani kraći, a noći duže i kada ima manje posla u polju.

U proljeće su žene na uzoranoj, pobrnanjoj i pograbljanjoj bašti nasijavale lan i konoplju. Uglavnom su žene iz jedne porodice imale zajednička konopljišta i laništa. Negdje oko Gospojine, kad sazriju stabljike će se čupati (pibrati). Stabljike lana na vrhu imaju glavičice sa sjemenom koje se perljačom kidaju (perljaju) i iz njih se prvo prikuplja sjeme. Kod konoplje se ne čupaju stabljike sa kojih će se uzimati sjeme. One se ostavljaju dok ono ne sazri. Ručice počupanog lana i konoplje se nakon perljanja poslažu i postave u pracijep (drvena sprava od dvije daske stegnute sa oba kraja žicom) tako da se njima stisnu ručice, i spuste u izvorsku vodu da se pokisele. U slabim vrelima su prokopavana močila u koja su polagani pripremljeni pracjepi. Pracjep se u vodi kačio kukama i stabljike su se kiselile dvije do tri sedmice. Žene su svakih par dana kontrolisale da li je proces završen. Moralo se paziti da se ne prekiseli, jer bi u tom slučaju vlakna sagnjila. Nakiseljene stabljike se isperu u čistoj vodi, rastresu i steru po livadi da se osuše par dana. Nakon toga se stabljike ugriju na suncu i nožnom stupom omekšavaju (taru ili nabijaju) da bi se iz njih izdvojio pozder (otpaci od vlakna). Ovaj posao obavljaju najčešće dvije žene, tako da jedna nabija stupu, a druga pomjera stabljike. Trlicom se vlakna dodatno omekšavaju. Trle su najčešće svaka za sebe, noću pod mjesecinom, jer tokom dana nisu stizale time da se bave. Dešavalo se i da po 15-20 žena, svaka svojom trlicom zajedno obavljaju ovaj posao, tako što svako veče rade kod drugog domaćina. U pauzama ove mobe, za koju su govorile "da idu na trenje", su se gostile pečenim misiračama. Ovako pripremljena vlakna konoplje i lana domaćica bi dobro iščešljala grebenima da otpadnu kučine (lošija vlakna od kojih su tkani deblji čaršafi i ponjave) i ostanu vlasi. Vlasi bi usukala i napravila povjesma, koja bi povezala u desetiće i tek tada sazivala prelo.

Prelje donose na prelo svoje preslice i vretena. Čim djevojčica doraste za ručni rad napravi joj se preslica. U svakom selu je bio neko vješt u njihovoj izradi, te su majke kod njega naručivale i kupovale preslice za djevojčice oko njihove desete godine. Rađene su uglavnom od lipe, a dječije preslice su bile nešto kraće od preslica odraslih žena. Neko je kupovao preslice od Karavlahu, plaćajući ih nekad novcem, a nekad namirnicama.

Prelo se najčešće sazivalo u kući u kojoj ima dosta čeljadi, a nema dovoljno ženske radne snage. Vrijednije žene su više voljele da same predu, jer su bolje pazile na kvalitet i ujednačenost debljine niti. Domaćice koje su organizovale prela su se dogovarale o terminima, da ne bi jedna drugoj kvarile posao. Kad se ukaže potreba domaćica, najčešće sa još jednom ženom, obilazi selo i zove žene na prelo. Prelje se nakon smrkavanja sakupljaju u kući u kojoj se preli. Domaćica svakoj prelji daje desetić koji ova navije na preslicu i prede. Cure koje nisu znale presti, donosile bi na prela neki svoj ručni rad (pletivo ili vez) i time se bavile. Na prelo su dolazili i momci, ali nešto kasnije. Vrijeme su kratili kapajuć, kozajuć, igrajuć trike, karata i zadirkujuć djevojke. Sjedali bi pored djevojaka koje im se sviđaju, udvarali im se, zadirkivali, uzimali klupka i vretena.

Djevojci bi bilo drago da je zadirkuje momak koji joj se sviđa, dok je od ostalih bježala na drugo mjesto. Često se dešavalo da momci kroz prozor krišom preljama sa preslica krađu pređu, da one "brže" završe posao, jer po završetku prela nastaje zajednička igranka i veselje. Domaćini su goste najčešće častili kafom, rakijom i šnitom kruha, kuhanim kupusom, pitom, sirom i mesom ko je imao, a čitav tok rada pratilo je veselje, šale i pevanje prigodnih pjesama, vezanih za rad koji se obavlja. Zato kuća koja je u žalosti ne saziva mobu. Na mobu se redovno pozivaju i svirači. Oni uveseljavaju učesnike mobe dok rade, a poslije toga sviraju da se igra u kolu.

Tek kad se posao završi, nastaje igranka i veselje, najčešće u dvorištu kuće. Majke su često sa fenjerima zavirivale da vide ko se to uhvatio u kolo do njihove ćerke.

Prelo je sazivala i domaćica kojoj se žuri da svojoj kćeri spremi "ruvo" za udaju. Na ovim prelima su završavani oni poslovi koje porodica nije stigla sama da obavi, tako da se tada tkalo, čijalo perje i perušina, punila stroža perušinom ili slamom, punili jastuci perjem, vezli jastuci i marame (marave), plelo. Dešavalo se da se po 3-4 dana uveče u istoj kući sazivaju ove mobe ukoliko je bilo puno posla. Na ovim prelima nije bilo muškaraca, jer je posao trebalo hitno završiti, a muškarci bi prelje svojim prisustvom odvlačili od posla.

Pored prela u Potkozarju su organizovana i sijela. Na tim mobama su se okupljale samo žene iz komšiluka. One su uz pjesmu i šalu radile svaka svoj ručni rad. Neka je prela, neka plela, a neka vezla. Svako je sa sobom donosio ono šta je trebalo da završi. Na ovim okupljanjima nije bilo muškaraca. Dešavalo se da poneki momak jako zainteresovan za neku djevojku, a dovoljno hrabar, dođe pred kuću u kojoj je sijelo.

Ženske mobe su organizovane i kad se žnjela pšenica ili zob. Po 10-15 žena bi zajedno obavljale ovaj posao, svaki dan na njivi drugog domaćina. Mogao je biti prisutan i neki muškarac, koji bi vezao požnjeveno žito. Domaćin bi im u njivu oko podneva donosio ručak: nezaprženi grah, "kuruzu" i puru začinjenu grahom. Pio se najčešće pivašak, piće napravljeno od koma preostalog od pečenja rakije i ostavljenog u čistu pokrivenu kacu da se malo ukiseli. Znalo se desiti da se nakon ručka, a prije nastavljanja posla žene uhvate u kolo. Obavezna je bila i zajednička večera u domaćinovoju kući. Ova okupljanja su rijetko završavana zajedničkim veseljem, jer je sutradan valjalo nastaviti posao na drugoj njivi.

Kod svih ovakvih skupova naglašen je običaj zajedničkog rada i solidarnosti prema rodbini i komšijama. Rad na mobi se ne plaća niti postoji obaveza da se taj rad uzvрати. Taj rad se jednostavno poklanja. Za mlade je takav rad privlačan, jer ga uvijek prati pjesma, svirka, igra i veselje. To je i prilika za upoznavanje, zbližavanje i ašikovanje pa se ne kaže slučajno: "Na prelu se gledaju djevojke".

Prof. dr Irena Medar-Tanjga